

SAATEKS

Teie ees on ainulaadne tekstide kogumik, alles lugema õppiva lapse lugemik-tööraamat. Pikaage kogemusega logopeedi koostatud trükitähtedes tekstid on abiks lapse lugema õpetamisel ja peaksid sobima ka lugemis-raskusega lapsele.

Laps omandab lugemise ja tekstimõistmise oskused juhul, kui loetu on talle jõukohane. Sellepärast peaks iga järgnev tekst olema pisut raskem ja õpetama midagi uut. Just sellest põhimõttest lähtudes on koostatud ka see tekstikogu.

Mõte panna kokku selline lugemik-tööraamat tekkis praktilisest vajadusest. Lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad on minu käest tihti küsinud sobivat materjali lapse lugema õpetamiseks. Olen soovitanud olemasolevaid raamatuid ja mängu, kuid hakkasin ka ise tekste koostama. Et lapsevanem oskaks last kodus juhendada, lisasin tekstilehele kõik selle, mida tunnis lapsega teen. Seega **raamat on lapsele, kes hakkab lugema õppima**, ning tema juhendajale: lapsevanemale, lasteaiaõpetajale, abiõpetajale, eripedagoogile, logopeedile. Tekstid ja pildid on mustvalged, neid võib töö tegemiseks või lapsele koju kaasa andmiseks paljundada.

Raamat koosneb 57 tekstist, enamiku juures on ka pilt ja loendina esitatud korraldused. Viimased on mõeldud juhendajale ettelugemiseks ja lapsele täitmiseks. **Esimese kahe teksti juures piisab, kui laps oskab kolme tähte: A, I, O.** Ükshaaval lisanduvad tekstidesse aina uued tähed (sulghäälikud alles alates lk 32) ning tekstid muutuvad pikemaks ja raskemaks. Uued lisanduvad tähed ja kirjavahemärgid on joonistatud kontuuriga, need tuleks pärast paljundamist ära värvida. Kirjavahemärgid näiteks kollaseks, täishäälikud punaseks, suluta kaashäälikud siniseks ja sulghäälikud roheliseks. Värvimisülesannet saab täita ka laps.

Muuhulgas õpetatakse raamatus ka **tööd tekstiga**, seetõttu ei ole tekstid mõeldud kasutamiseks ilma juhendküsimumusteta. Kui juhendeid ei kasutata, õpib laps vaid mehaanilist lugemist. Ehk siis – **juhendaja loeb**

kirjatähtedes juhendid ja küsimused lapsele punkthaaval ette, laps täidab korraldusi ja vastab küsimustele.

Küsimuste juures sulgudes on antud ka eeldatav vastus, et vältida kahetimõistmist. Kui vastust pole antud, sobib lapse öeldu. Keerulisemate ülesannete taga sulgudes on soovitus, kuidas hätta jäänud lapsele abi anda.

Juhendis on arvestatud, et lapsega töötatakse individuaalselt, kuid tekste ja ülesandeid võib kasutada ka väikeses rühmas. Teksti ja juhendaja osa eraldab rahvariidevöö, mille mustri keerulisemaks muutumine viitab ka teksti raskusastme väikesele tõusule. Näiteks muutub kirja suurus alates lk 15 pisut väiksemaks, kirjavahemärgid ei ole enam eraldatud kahekordse sammuvahega ja korraga loetakse kogu tekst.

Eelnenut arvestades on tekstidega soovitatav edasi minna selles järjekorras, nagu need on raamatus esitatud. Lisaks võiks mängida mitmesuguseid lugemismänge. Lapsed õpivad lugema erineva kiirusega, mõnele võib antud lugemistekstide raskusastme tõus olla liiga aeglane. Siis võib edasi minna kiiremas tempos (mõned tekstid vahele jätta). Paljud lapsed õpivad enne raamatu lõppu ära kirjatähed, nendega võib edasi minna ka kirjatähtedes tekstidega (neid raamatus ei ole).

Kuna tekstid on kirjutatud lihtsas keeles, võib nende ülesehitus tunduda mõnes kohas kummaline ja võõras. Lisaks lihtsustatud keelekasutusele on tekstide koostamisel arvestatud lugemaõppimiseks vajaliku tehnilise harjutusmaterjaliga: näiteks häälikute keerukuse, sõnade raskusastmete ja vältekandja muutumistega jne. Lisaks on kasutatud mitmeid võtteid, mis muudavad teksti lugemise praktikute kogemuste ja teoreetikute uuringute põhjal kergemaks. Näiteks kirja, sõna- ja reavahe suurus, kahekordse tähe, kirjavahe-märkide ja kaashäälikuühendi esiletoomine, liitsõnade plussmärgiga osadeks jagamine, lause mahutamise ühele reale jne. Abistavad võtted ja juhendaja roll lugeja

toetamisel tasapisi vähenevad, lapse ülesannete ja tegevuste arv suureneb.

Raskusastme tõusust annab märku järjest keerulisema mustri rahvariidevöö.

Kui vöö on muutunud juba väga mustriks, saab lapsele näidata, milliseid lihtsaid lugusid ta alguses luges ja kui vähe oli mustrit esimesel kirivöö.

Kogumikus tutvutakse erinevate tekstiliikidega, näiteks sidus lühitekst, luuletus, lihtsustatud näidend. Lisaks sisult seotud tekstidele sisaldab raamat mõningaid raskusastet kokkuvõtvat lehekülgi, mis on mõeldud oskuste kinnistamiseks ning lausete ja lõikude lugemise harjutamiseks.

Lisaks eelpool toodule tutvustatakse töölehtedel mitmeid tekstiga seotud sõnu (näiteks „lause”, „rida”, „peategelane” jne). Esimestel kordadel on need juhendaja korraldustes märgitud tumedas trükis, et neid selgelt rõhutada. Sellise sõnavara tundmine tuleb abiks koolis õpetaja töökorralduste mõistmisel.

Algaja lugeja tekstide juures on väga oluline roll piltidel. Esimeste tekstide mõistmine on ilma pildita võimatu. Hiljem on mõned tekstid jäetud teadlikult piltideta, et laps õpiks mõistmist ka ainult kirjaliku teksti põhjal. Mustvalgena joonistatud pilte saab paljundada ja värvida, täiendada vastavalt tekstile või juhendaja antud korraldusele, näiteks „Sille värvib mune, joonista talle kolm muna juurde” (lk 24); „joonista Liisi kasti sisse „muu asi”” (lk 23) jne.

Lugemikuga tööd alustades tuleks juhendajal jälgida mõningaid **põhimõtteid**. Oluline on jälgida, et laps täidaks korraldusi täpselt. Näiteks kui korralduses on öeldud, et jooni tähed, siis ei tõmmata neile ringi ümber jne. See õpetab last jälgima töökorraldust ja seda tähtsaks pidama. Laps õpib korraldusi kuulama ja täpselt täitma, omandab vajaliku sõnavara ja oskused. Samas tuleb arvestada, et individuaalne töö ei anna lapsele oskusi rühmas tegutseda. Paljud lapsed vajavad eraldi grupitöös töötamise õppimist (näiteks laps mõistab individuaaltöös korraldusi, aga

rühmatöös mitte). Tekst olgu pigem liiga lihtne kui raske. Lihtsaid lugusid lugedes hakkab laps endasse uskuma ja see võib teda oluliselt edasi aidata. Siis ütleb laps: „Ma oskan lugeda!”

Minu tavalasteaia praktikas on olnud paar last, kes vajasisid lugema õppimiseks veel aeglasemat tempot, kui pakub see kogumik. Neile olen teinud mõned vaheteksid (sama tekst veelgi lihtsamana, mõned näited on toodud raamatu lõpus, enamik tekste on aga leitavad kirjastuse Glossus kodulehelt). Nende järgi saab tekste lapse individuaalseid oskusi arvestades veelgi lihtsustada. Näiteks võib tõmmata silpide vahele püstkriipsud või teha tekst ümber nii, et silpide vahel on abistav märk ja lugeda silpe liites. Olen kasutanud ka tehnikat, kus laps loeb kokku kaks tähte, kordab neid ja loeb kolmanda juurde. Selle tehnika avastas üks minu õpilane, kes tavameetodil häälikuid kokku lauldes ei saanud sõnu kokku. Juhendaja ülesanne on leida põhjus, miks lapsel on raske lugema õppida. Kui tegemist on n-õ tavalasteaia lapsega, on võimalik seda põhjust enamasti leida ja siis saab töö teha lapsele jõukohaseks.

Kogemus näitab, et lapsed, kes vajavad lugema õppimisel tuge, vajavad kõikide siin toodud teadmiste ja oskuste kordamist ning rakendamist ka edaspidises töös. Kooli minnes või suvepuhkusele jäädes on palju läbivõetust ja omandatud oskustest juba unustatud. Sellepärast tuleb samalaadset tööd jätkata.

Kokkuvõtteks tahan meelde tuletada, et lapse lugemisoskus on hariduse omandamise eelduseks. Laps õpib vaid talle jõukohase teksti toel. Sellepärast alustagem kõige lihtsamast. Ainult siis tekib tunne:

„Ma ju oskan!”

Kristel Lempu